

постійне розширення номенклатури продукції; інтенсивне використання парадигми "капітал-знання" (охоплює людський капітал, патенти, креслення, маркетингові активи: торговельні марки, репутацію, фабричні знаки). Концепцію "знання – капітал" (оцінка знань як капіталу) запропонували дослідники еkleктичної теорії Даннінга у 80-90-ті роки ХХ ст. як прояв нового підходу до її розкриття [4]. Дж. Маркузен, В. Ізіер, Е. Гелпмен, І. Горстман основу переваг "капіталу-знання" над фізичним капіталом (при горизонтальному і вертикальному прямому інвестуванні) вбачали у їх легкому трансфері до зарубіжних компаній (одночасне застосування й відносно дешеве спрямування уже створених активів до різних філій не зменшує їхню вартість й продуктивність); висока питома вага висококваліфікованої праці сприяє географічному розподілу виробництва (зосередженню в країнах з достатньо кваліфікованими і дешевими кадрами).

Реалії сьогодення підтверджують вагомість низки інших закономірностей і економічних постулатів: різна гранична продуктивність факторів виробництва спричинює їх міграцію з країн де вона низька туди де вона висока (концепція міжнародної торгівлі Б. Оліна), й тенденцію міжнародної рівноваги цін на фактори виробництва (доробок Е. Хекшера на основі теорії граничної корисності), та формує взаємозалежність між зростанням експорту і попиту на капітал, що обумовлює потребу його імпорту, і навпаки (довів Р. Нурксе створивши різні моделі міжнародного руху капіталу). Якщо інвестиції в країні ростуть швидше інвестиційних доходів, то торговельний баланс активний; якщо – повільніше, то торговельний баланс буде пасивним (Є. Домар); та чим вищі темпи економічного росту в країні багатій капіталом, тим сильніша тенденція вивозу його з неї ("економічна динаміка" Р.Ф. Харрода).

Згідно з принципом порівняльних переваг у міжнародній торгівлі Д. Рікардо, "при системі повної свободи торгівлі (розглянуто мікроекономічний аналіз поведінки індивідуального інвестора) кожна країна, природно, витрачає свій капітал та працю на такі галузі, які дають їй найбільші вигоди". Ефективніша комбінація факторів виробництва і збільшення сукупного національного доходу, при цьому, досягається як у країні-донорі капіталу, де його гранична продуктивність низька, так і з більш високою його продуктивністю у країні-реципієнті (висновок К. Іверсена, який при об'єднанні з вищезазначеними концепціями Е. Хекшера, Б. Оліна, й Р. Нурксе, остаточно сформулював неокласичну теорію міжнародного руху капіталів).

За неоклейсанської теорією Ф. Махлупа (макроекономічний аналіз) стан платіжного балансу країни, об'єм, темп росту національного доходу, рівень зайнятості і т.п. впливають на амплітуду коливань експорту і імпорту капіталу: 1) при позитивному сальдо поточного балансу в країні перевищення експорту над імпортом збалансовує вивіз капіталу, даючи цим самим можливість країнам-покупцям її товарів збільшувати ці закупки, збалансовуючи це вивозом капіталу (однак національний доход країни-експортера капіталу збільшується); 2) якщо вітчизняні інвестиції невеликі, а прихильність до заощадження висока, то вивезення капіталу, завдяки розширенню на цій базі експорту, підтримує ділову активність і ріст національного доходу країни-експортера; 3) вплив ввезеного капіталу на внутрішню економічну ситуацію в

країні-імпортері залежить від його форм, що ввозяться (найбільш сприятливі – прямі інвестиції, оскільки пов'язані з імпортом машин і обладнання, але ввезення портфельних інвестицій підтримує активність ринку цінних паперів).

Висновки. Значні якісні зміни в національних економіках країн, що тісно співпрацюють з різними формами іноземного капіталу, сприяють формуванню новітніх тенденцій розвитку світової спільноти, підтверджують закономірність зростання вагомості ролі інвестицій у становленні ринкової інфраструктури, трансформації відносин власності й необхідність їх розгляду як могутнього фактора впливу на поглиблення інтеграційних процесів.

Література

1. Юхименко П.І. Історія економічних учень / П.І. Юхименко, П.М. Леоненко. – К. : Вид-во "Знання Прес", 2001. – 415 с.
2. Рут Френклін Р. Міжнародна торгівля та інвестиції / Френклін Р. Рут, А. Філіпенко. – К. : Вид-во "Основи", 1998. – С. 665-693.
3. Бланк І.А. Инвестиционный менеджмент / И.А. Бланк. – К. : Вид-во МП ИТМ, 1995. – 447 с.
4. Рогач Олександр. Міжнародні інвестиції: Теорія та практика бізнесу транснаціональних корпорацій : підручник. – К. : Вид-во "Либідь", 2005. – 720 с.
5. Пересада А.А. Інвестування : навч.-метод. посібн. [для самост. вивч. дисц.] / А.А. Пересада, О.О. Смірнова, С.В. Онікієнко. – К. : Вид-во КНЕУ, 2001. – 251 с.
6. Федоренко В.Г. Инвестознавство : підручник / В.Г. Федоренко. – К. : Вид-во "Основи", 2002. – 408 с.

Макух С.Н. Еволюція цілей і форми проникнення іноземних інвестицій к стране-реципієнту

Проанализированы существенные характеристики и вариативность форм вывоза капитала, достижения отечественных и зарубежных ученых в аспекте определения широты спектра получаемых преимуществ при осуществлении прямого иностранного инвестирования как страной-донором, так и страной-реципієнтом на современном этапе структурной трансформации и динамичного развития мирового экономического пространства.

Ключевые слова: инвестиции, экономика, капитал, рынок, трансфер.

Makukh S.M. Evolutional goals and forms of penetration the foreign investments into countries-recipients

The main characteristics and diversity forms of export capital are analyzed. The advantages of direct foreign investment both a country-donor and a country-recipient are examined. It is made during structural transformation and dynamic development of the world economic space today.

Keywords: investments, economy, capital, market, transfer.

УДК 336.201(477)

Доц. М.І. Петик, канд. екон. наук;
магістрант Л.А. Саварін – Львівський НУ ім. Івана Франка

ПЕРСПЕКТИВИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Розглянуто особливості податкової системи України та визначено основні напрями її модернізації. Проаналізовано податкову політику країн-учасниць Європейського Союзу та надано рекомендації щодо реформування вітчизняної податкової системи в контексті інтеграції України у Європейський простір.

Ключові слова: акцизний збір, ЄС, інтеграція, ПДВ, податкова система, податок на прибуток з підприємств.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток економічних відносин сприяє поглибленню участі України у процесі світової глобалізації. Взаємопроникнення національних господарств спрямоване на зростання добробуту в суспільстві. Важливу роль у цьому напрямі відводять податковій політиці та її наближенню до Європейських стандартів. Залежно від чинників, що супроводжують інтеграційні процеси, орієнтири постійно змінюються і визначаються політичною активністю та соціальною структурою населення.

В Україні, що стала на шлях європейської інтеграції, з'явилася потреба у виробленні та реалізації такої моделі фіскального регулювання, яка б відповідала принципам обґрунтованості, рівності, справедливості та економічної ефективності, сприяючи вступу нашої країни до європейського економічного простору. Використання науково-обґрунтованих і практично-доцільних фіскальних важелів, які враховували б усі аспекти податкової політики, перетворить їх на ефективний інструмент державного регулювання економічного зростання.

Податкова система України, яка склалася сьогодні, має проблеми, зокрема: нерівномірність розподілу податкового навантаження, постійні зміни у законодавстві, відсутність науково-теоретичної концепції формування доходів держави, необґрунтовані співвідношення між прямими та непрямими податками, недотримання принципу справедливості оподаткування. Дослідження типових для ринкової економічної системи тенденцій фіскального регулювання інноваційно-інвестиційного розвитку країни та врахування європейського досвіду використання податкових інструментів сприятиме сталому економічному зростанню.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Необхідність вирішення теоретичних, організаційних та практичних проблем щодо побудови податкових систем і фіскального регулювання сталого розвитку вітчизняної економіки розглянуто у працях вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема: А. Базилюка, А. Вагнера, О. Василика, В. Вишневського, С. Вобана, О. Грін, О. Замасло, Ю. Іванова, А. Крисоватого, І. Луїної, П. Мельника, Ф. Нітті, І. Озерова, В. Опаріна, А. Сміта, А. Соколовської, Л. Тарангул, В. Федосова, Ф. Ярошенка та ін. Науковці детально та ґрунтовно досліджують загальні та окремі аспекти функціонування податкових систем. Водночас є нагальна потреба в узагальненні історичного та зарубіжного досвіду становлення податкової системи країни, вдосконаленні механізму фіскального забезпечення сталого розвитку національної економіки, гармонізації вітчизняного податкового законодавства як важливого елемента фіскальної конвергенції, що, зі свого боку, є рушійною силою поглиблення європейської інтеграції.

Постановка завдання. Головною метою дослідження є аналіз та визначення основних напрямів вдосконалення податкової системи України в контексті європейської інтеграції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стратегічним орієнтиром динамічного розвитку для України на шляху до євроінтеграції є спрямованість на вдосконалення фіскального механізму в системі державного регулю-

вання та гармонізація податкового законодавства, що забезпечить підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Вперше свою проєвропейську позицію на законодавчому рівні Україна визначила в Основних напрямках зовнішньої політики ще 2 липня 1993 р., та сьогодні закріплена у проєкті Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Відтоді Україна почала тяжіти до інтеграційного об'єднання з Європою, що продовжується й досі [1, с. 373].

Важливою умовою вступу до європейського економічного простору є забезпечення високого рівня економічного розвитку і стабільного фінансового стану національної економіки [2, с. 58]. Вдосконалення вітчизняної податкової системи є надзвичайно актуальним завданням, зважаючи на значний досвід інтеграційних процесів у європейських державах. Вона охоплює питання щодо координування податкової політики, уніфікації бази оподаткування, наближення рівнів оподаткування, переліку основних податкових пільг і податків: у вузькому розумінні гармонізація стосується ставок оподаткування і податкової бази, а в ширшому – всієї податкової системи.

Сьогодні в Україні спостерігають дефіцит фінансових ресурсів. Одним із напрямів покращення становища вважають створення належного інвестиційного клімату. Експерти Європейської бізнес – асоціації провели дослідження, за результатами якого в третьому кварталі 2012 р. бізнес-клімат країни та умови ведення бізнесу оцінено у 2,14 бала (з п'яти можливих), що є найнижчим показником за всю історію дослідження, починаючи з 2008 р. [11]. Інвестиції почнуть надходити у державу, якщо вдасться досягнути економічної та політичної стабільності, забезпечити надійний захист прав акціонерів. Тоді прибутки від господарської діяльності можливо буде спрогнозувати. Наразі інвестори не бажають мати справу з Україною через падіння ВВП і високий рівень інфляції, а рівень безробіття сигналізує їм про можливу депресію на багато кварталів наперед. Отож, необхідно шукати і використовувати внутрішні резерви фінансового забезпечення господарської діяльності суб'єктів підприємництва.

Табл. Обсяги податкових надходжень до Зведеного державного бюджету України за 2007-2012 рр.

Показники	Роки					
	2007	2008	2009	2010	2011	2012
ВВП, млрд грн	720731	948056	913345	1082569	1302079	1408889
Доходи державного бюджету, млрд грн	165942	231686	209700	207473	265823	289577
Податкові надходження, млрд грн	116671	167883	148916	170515	243305	267636
Частка податків у доходах бюджету, %	0,71	0,73	0,71	0,82	0,92	0,92
Частка податків у ВВП, %	0,16	0,18	0,16	0,15	0,19	0,19

Джерело: складено на основі офіційних даних Міністерства фінансів України.

Фінансова база держави формується передусім за рахунок податкових надходжень. В Україні частка податків у середньому становить три четверті доходів Зведеного бюджету. Варто зауважити, що вона нестабільна: відбувалися коливання в межах 20-відсоткового інтервалу за останні 15 років (від

64 % до 92 %). У 2005-2012 рр. цей показник стабілізувався і зміни відбувалися в межах 3-10 %. Рівень податкових надходжень до Зведеного бюджету України показує на скільки ефективна податкова система. У період 2007-2012 рр. середня частка податкових надходжень у доходах бюджету України становила 80 % (табл.).

Динаміку надходжень до Зведеного бюджету наведено на рис. Як бачимо, під впливом соціальних, політичних та економічних чинників структура податків постійно змінюється, а роль податкових надходжень у структурі дохідної частини бюджету зростає.

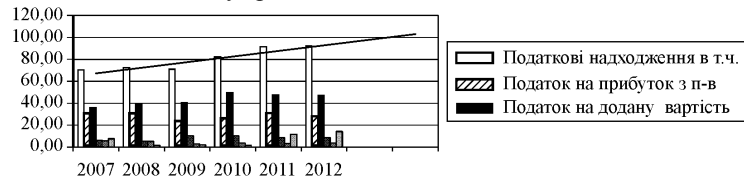

Рис. Динаміка податкових надходжень до державного бюджету України у 2007-2012 рр.

Сьогодні податкова політика європейських країн характеризується певною узгодженістю реформаторських курсів нинішніх держав-членів ЄС, що, зокрема, чітко простежують у загальній тенденції податкових надходжень у ВВП. Це пояснюють, з одного боку, об'єктивною необхідністю виробництва достатнього обсягу суспільних благ і підтримання високого рівня соціального захисту населення відповідно до принципів побудови соціально орієнтованих держав колишнього соціалістичного табору, з іншого – вимогою посилення ролі держави у забезпеченні сталого економічного зростання та збереження традиційно сильних позицій Західної Європи на міжнародному рівні [9, с. 186]. Дані табл. також свідчать про досягнення певних здобутків у реалізації проголошеної європейської стратегії трансформації економічної політики України, зокрема податкової політики, оскільки навіть такий показник, як частка податків у ВВП досяг середньоєвропейського рівня.

Фінансові надходження від ПДВ – одне з основних джерел формування бюджету (у 2012 р. 47,31 % всіх доходів Зведеного бюджету України) і не тільки в Україні, а й в країнах ЄС. Це свідчить про ефективність використання цього податку. Розмір ставки ПДВ у країнах-членах Європейського Союзу визначається виключно в межах запропонованих ЄС [12]. Наприклад, ПДВ у Франції – 19,6 %, Великобританії – 17,5 %, Німеччині – 19 %, Швеції – 25 %, з яких 1 % від надходжень, що входить у ставку, перераховують до бюджету ЄС [10]. В окремих країнах встановлюють кілька відсоткових ставок: підвищену, нульову і знижену – стандартну. Знижену ставку застосовують для медичних засобів та продуктів першої необхідності. Розмір зниженої ставки у державах диференційований від 0-17 %, стандартна ставка коливається – 12-23 %. За підвищеною ставкою оподатковують предмети розкоші. Експортні товари в ЄС оподатковуються за нульовою ставкою, що дає змогу підвищувати конкурентоспроможність продукції на міжнародному ринку.

Податок на додану вартість, через адміністративну важкість, створює проблеми у державах, в яких економіка знаходиться на низькоефективному рівні, де відсутні достатня фіскальна дисципліна та відповідна податкова культура громадян. Високі ставки податку призводять до зниження економічної активності і, як результат, ховають її у "тінь". Ставка 20 % в Україні не виправдовує себе, оскільки сприяє посиленню інфляційним процесам, пригнічує розвиток наукомістких та високотехнологічних виробництв.

Якщо звертатися до світової практики, то ПДВ стягують за такими принципами: країна призначення і країна походження. Україна на практиці використовує перший принцип, тоді, як в ЄС за умови торгівлі з іншими країнами діє другий принцип. Принцип "країна призначення" регулюється угодою "Про принципи справляння непрямих податків під час експорту та імпорту товарів (робіт, послуг) між державами-учасниками Співдружності Незалежних Держав". Термін "країна походження товарів" означає державу-учасницю СНД, в якій товар був повністю вироблений або зазнав достатньої перероблення. Для застосування критерію достатньої перероблення можна застосовувати кумулятивний принцип походження, тобто за послідовної перероблення товару в державах-учасниках СНД ці держави розглядаються для цілей визначення походження як одне ціле. Правила визначення країни походження товарів, затверджені Рішенням Ради глав Урядів Співдружності Незалежних Держав від 24 вересня 1993 р. Принцип "країна походження" дасть Україні змогу збільшити надходження до бюджету та унеможливить отримання незаконного експортного відшкодування.

Враховуючи світовий досвід та реалії вітчизняної економіки, реформування ПДВ повинно відбуватися за рахунок диференціації податкових ставок залежно від оподаткованих товарів, що своєю чергою підвищить платоспроможність споживачів. Так, стандартна ставка, на нашу думку, повинна становити 15 %, підвищена – 20 % (товари розкоші). Другим важливим податком після ПДВ у частині наповнення бюджету є податок на прибуток підприємств. Його частка за останні роки становить 19 % доходів країни. У європейських країнах він також є одним з основних дохідних джерел бюджету, причому ставки у країнах-учасниках різняться. Використовують максимальні і базові, мінімальні та знижені ставки податку. Наприклад, у Франції максимальна – 50 %, а основна – 33,33 % [3]. Якщо порівнювати ставки на прибуток України і європейських країн, то в Україні вони значно нижчі.

Незважаючи на це, недоліком адміністрування податку на прибуток в Україні є необґрунтованість збільшення податкових пільг. У країнах ЄС пільги надаються виключно прибутковим фірмам у вигляді податкового кредиту на певний термін [1]. Як альтернативу податковим пільгам в Україні доцільно впроваджувати знижені ставки податку та застосовувати тільки амортизаційну пільгу на прибуток підприємств.

У європейських країнах ставки акцизу значно вищі від українських. Акцизний збір справляється з тютюнових виробів, спирту етилового та алкогольних напоїв, нафтопродуктів, тобто продуктів, які не належать до предметів першої необхідності та мають високий рівень рентабельності виробництва.

За останні 6 років він у середньому становить 8 % [5]. В Україні, з року в рік, спостерігають тенденцію до підвищення ставок акцизного збирання. Мінімальне податкове зобов'язання на тютюнові вироби становить не менше, ніж 60 % ціни найбільш уживаних категорій сигарет та 60 євро за 1000 шт. При цьому в деяких країнах акцизний збір становить понад 65 % ціни тютюнових виробів. Така частка сприяє утворенню тіньового сектору. Тому необхідно вдосконалювати систему контролю за обігом підакцизних товарів/послуг [11].

Європейський Союз використовує горизонтальні та вертикальні директиви під час регулювання акцизного збирання. Основні аспекти правового регулювання (без поділу на групи) забезпечуються горизонтальними директивами. Вертикальні директиви забезпечують деталізацію за категоріями підакцизних товарів (структури, мінімального рівня ставок, способи розрахунку). В Україні варто враховувати директиви ЄС, що сприятиме ефективній побудові податкової системи на базі інструментів фіскального стимулювання. Основними недоліками податкової системи України є такі:

- фіскальна спрямованість податків, на відміну від країн ЄС, де податки відіграють роль інструменту підвищення конкурентоспроможності держави. Конкурентна позиція України залишається не вигідною серед держав-членів Європейського Союзу, зокрема через не зорієнтованість регулювальної функції на стале зростання;
- високі витрати на адміністрування податкової системи. Діяльність Міністерства доходів і зборів, Міністерства фінансів, Державної фінансової інспекції, Державної митної служби недостатньо узгоджені, відсутній цілісний інформаційний простір, що, як наслідок, спричиняє до появи копіювальних функцій;
- неефективність розподілу податкових надходжень. Розвиток економіки гальмується через недосконалий механізм розподілу між центральним і місцевими бюджетами;
- недосконале і нестабільне законодавство. Зміни у Податковому Кодексі негативно позначаються на розвитку економіки. Вітчизняне податкове законодавство має схожі риси із європейським, але тільки у найменуваннях податків. Привабливість національної економіки знижується ще й внаслідок можливості неоднозначного тлумачення положень податкового кодексу;
- відсутність оптимального співвідношення між великими, середніми і малими підприємствами, а це як показує світовий досвід – важлива умова створення потужної ринкової економіки. У країнах Європейського Союзу малі підприємства – інструмент у забезпеченні зайнятості, досягнення конкурентоспроможності на світовому ринку. Система ж спрощеного оподаткування в Україні лише сприяє зниженню зацікавленості, мотивації у підприємницькій діяльності;
- відсутність можливості оперативного реагування щодо змін кон'юнктури світового ринку та торговельних режимів у інших країнах та структури економіки України, зумовлену системою митно-тарифного регулювання.

Передусім для усунення недоліків, що укорінилися в податковій системі України, потрібно привести законодавчу базу відповідно до європейських принципів та директив. Ця рекомендація торкається, зокрема, і конституційних реформ, адже основний закон не дуже чітко розмежує повноваження між різними гілками влади, що деякою мірою заважає функціонуванню владних інститутів.

Висновки. Інтеграційні процеси в Україні спрямовані на досягнення якісних соціально-економічних і фінансових перетворень. Це довготривалий процес, який Україні необхідно подолати заради забезпечення, в подальшому, рівності в оподаткуванні, справедливості та ефективності податкової системи, конкурентоспроможності економіки та високого рівня життя.

Фіскальний механізм необхідно реформувати у напрямі забезпечення сприятливих умов для ведення бізнесу та залучення інвестицій шляхом побудови стимулювальної податкової системи. Така політика забезпечить зростання сукупних податкових надходжень до бюджету і цільових фондів, адже податкові надходження від збільшення ділової активності лише зростатимуть. Реформи потрібно впроваджувати поступово та зважати на зарубіжний досвід. Це дасть змогу Україні гармонізувати свою податкову систему та прискорити інтеграцію у Європейський простір.

Література

1. Мельник П.В. Податкова політика України: стан, проблеми та перспективи : монографія / П.В. Мельник, Л.Л. Тарангул, З.С. Варналій та ін. / за ред. З.С. Варналія. – К. : Вид-во "Знання України", 2008. – 675 с.
2. Исаков В.Б. Налоговая политика и пути выхода из кризиса : монография / под науч. руков. В.Б. Исакова, Д.Г. Черника, И.И. Кучерова. – М. : Торгово-промышленная палата Российской Федерации. – 2009. – 320 с.
3. Демиденко Л.М. Гармонізація податкових систем європейських країн // Міжнародна економіка: Сучасні проблеми та перспективи розвитку. – Сімферополь : Вид-во "Таврида", 2009.
4. Проблеми податкової системи. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.icps.com.ua/lichylnyk.html?cmd=docs&id=1574&filename=http://www.icps.com.ua/doc/POR_A_sme_presentation.ppt.
5. Інформація Міністерства фінансів України щодо виконання Зведеного бюджету України у 2007-2012 роках. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.minfin.gov.ua>.
6. Малик Я. Європейський Союз / Я. Малик, О. Киричук, І. Залуцький. – Львів, 2006. – 610 с.
7. Шевчук П. Чи зросли ціни в Україні? / П. Шевчук. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://minfin.com.ua/blogs/Shevchuk/31637/>.
8. Право Європейського Союзу. [Електронний ресурс]. – Доступний с <http://eulaw.ru/treaties/teu/>.
9. Індекс інвестиційної привабливості. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://indices.eba.com.ua/ua/ii/invest.html>.
10. Макроекономічні показники ЄС. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/trade-and-economic/eu-indicators>.
11. Інформаційне агентство УНІАН. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.unian.net>.
12. УКРінформ. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ukrinform.ua>.

Петьк М.И., Саварин Л.А. Перспективы модернизации налоговой системы Украины в контексте европейской интеграции

Рассмотрены особенности налоговой системы Украины и определены основные направления ее модернизации. Проанализирована налоговая политика стран – участниц Европейского союза и даны рекомендации по реформированию отечественной налоговой системы в контексте интеграции Украины в Европейское пространство.

Ключевые слова: акцизный сбор, ЕС, интеграция, НДС, налоговая система, налог на прибыль с предприятий.

Petyk M.I., Savarin L.A. Promising modernization of tax system in Ukraine in the context of European integration

The features of tax system in Ukraine are investigated. The main directions its modernization are determined. A tax policy of countries-members of the European Union is analyzed. The recommendations about reforming the national tax system in the context of Ukraine's integration into the European space are suggested.

Keywords: excise tax, European Union, integration, value added, tax system, income tax on enterprises.

УДК 336

Асист. М.В. Рубаха;

студ. О.Б. Нетак – Львівський НУ ім. Івана Франка

МОНІТОРИНГ ЧИННИКІВ ВПЛИВУ НА ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ ВІТЧИЗНЯНИХ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ У ПОСТКРИЗОВИЙ ПЕРІОД

Розглянуто основні групи чинників та методи їх аналізу з метою забезпечення моніторингу фінансової стійкості і платоспроможності. Визначено місце моніторингу чинників впливу на фінансову стійкість і платоспроможність у забезпеченні надійного фінансового стану підприємства.

Ключові слова: моніторинг, фінансова стійкість, платоспроможність.

Постановка проблеми. У посткризовий період, коли в національній економіці ще не має чітких сигналів, що криза завершена, продавці сировини і матеріалів перебувають у невизначеності під час формування ціни на свою продукцію, зміна податкового законодавства та інші чинники погіршує інвестиційний клімат, що призводить до дефіциту ресурсів для суб'єктів господарювання. Враховуючи це, підприємства задля забезпечення власної конкурентоспроможності і платоспроможності змінюють структуру капіталу та фінансовий стан. Така структура потребує теоретичного дослідження і практичного моніторингу з боку як науковців, так і підприємства. Визначення чинників впливу і виділення основних напрямів моніторингу зовнішнього середовища забезпечить фінансову стійкість і платоспроможність у процесі його діяльності.

Мета дослідження. Полягає у визначенні чинників і рівня їх впливу на фінансову стійкість і платоспроможність підприємства, а також з'ясування методів їх моніторингу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджували цю проблему такі зарубіжні вчені, як: Е. Дж. Долан, Р. Дж. Кемпбелл, Р.Л. Міллер, П.С. Роуз, Дж.Ф. Сінкі, Дж.К. Ван Хорн. Вони дослідили важливість фінансової стійкості та необхідність моніторингу фінансового стану підприємства. Окрім них, це питання розглянуто в працях таких науковців, як: Я.П. Альвера, В.Г. Ярве, В.Р. Банка, Л.Т. Гіляровська, Д.А. Єндовіцька, О.В. Ефімова, М.В. Кисельова, В.В. Ковальова, Н.П. Любушин, А.Д. Шеремета, Р.С. Сайфулін, В.Г. Артеменко, І.О. Бланк, В.В. Ковальов, М.Н. Крейнїна, Г.В. Савицької та ін.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо підходи до визначення сутності терміна "моніторинг". М.М. Ланда: "Моніторинг:

- 1) постійне спостереження за яким-небудь процесом з метою виявлення його відповідності бажаному результату або початковим припущенням;

- 2) спостереження, оцінка і прогноз стану навколишнього середовища в зв'язку з господарською діяльністю людини" [8, с. 293].

Моніторинг – це система постійного спостереження за процесами і тенденціями, які відбуваються в зовнішньому і внутрішньому середовищі з метою своєчасної оцінки виникаючих ситуацій [4, с. 89]. Суб'єктом моніторингу виступає керуюча система управління в особі їх працівників, які в межах обраної мети, цілей і пріоритетів бізнесу обирають методи моніторингу як внутрішнього, так і зовнішнього середовища. Як результат їх роботи керуюча система отримує певну інформацію і, виходячи з її характеру, приймає рішення – чи застосовувати різноманітні заходи впливу, чи ні. Наступна деталізація зв'язків між елементами системи моніторингу важлива і можлива лише за умови дослідження конкретної системи [5, с. 122].

Важливим є визначення груп суб'єктів, які несуть відповідальність за певний об'єкт моніторингу, причиною цього є те, що перша група суб'єктів визначає результативність моніторингу. Вони формують цілі, обирають відповідальних осіб за виконання конкретних процедур, визначають методику і технологію контролю, встановлюють форму звітності за виконані роботи. Суб'єкти другої групи лише виконують покладені на них завдання і звітують суб'єктам першої групи, які на основі отриманої інформації приймають управлінські рішення [5, с. 123].

Задля організації дослідження зовнішнього середовища, яке повинно забезпечити підвищення рівня ділової репутації та стійкості, створюється схема моніторингу, яка міститиме комплекс заходів, диференційованих за стадіями життєвого циклу підприємства й пов'язаних із визначенням цілей і завдань проведення моніторингу. Постійний процес моніторингу середовища дає змогу вчасно розробити заходи протидії на внутрішні і зовнішні загрози, що спричиняють зниження рівня фінансової стійкості і, як наслідок, платоспроможності [7].

Моніторинг впливу чинників зовнішнього середовища – це система спостереження, яка включає в себе комплекс, який, своєю чергою, складається зі спостережень, контролю, оцінки й прогнозу середовища як елемент впливу на господарську структуру. Під час моніторингу зовнішнього середовища об'єктом виступає усе зовнішнє середовище суб'єкта господарювання: стан і кон'юнктура ринку, нормативно-правова база, ділова культура, рівень технологічного розвитку тощо. На основі даних моніторингу формують інформацію щодо зміни та можливих напрямів змін основних показників життєдіяльності підприємства, опрацювання яких приводить систему керування до реалізації рішення покращення діяльності підприємства. Внаслідок виявлення недопустимого фінансового рівня і платоспроможності суб'єкта господарювання, варто реалізувати такі заходи:

- оптимізація руху фінансових ресурсів підприємства і пришвидшення обіговості дебіторської заборгованості;
- розроблення нової стійкої фінансової стратегії;
- розроблення і впровадження проектів перспективних і поточних фінансових планів, прогнозування балансу;